

DANISH INSTITUTE FOR INTERNATIONAL STUDIES

STRANDGADE 56 • 1401 COPENHAGEN K • DENMARK

TEL +45 32 69 87 87 • diis@diis.dk • www.diis.dk

**TRUSLEN FRA AL-QAIDA:
FRA ORGANISATION TIL BEVÆGELSE**

Anja Dalgaard-Nielsen

DIIS Working Paper no 2005/13

© Copenhagen 2005

Danish Institute for International Studies, DIIS

Strandgade 56, DK-1401 Copenhagen, Denmark

Ph: +45 32 69 87 87

Fax: +45 32 69 87 00

E-mails: diis@diis.dk

Web: www.diis.dk

Cover Design: Carsten Schiøler

Printed in Denmark by Vesterkopi as

ISBN: 87-7605-089-0

Price: DKK 25.00 (VAT included)

DIIS publications can be downloaded

free of charge from www.diis.dk

Anja Dalgaard-Nielsen, Seniorforsker ved Afdelingen for konflikt- og sikkerhedsstudier

E-mail: adn@diis.dk

DIIS vil i indeværende år udgive en række working papers, der ser nærmere på forskellige aspekter af fænomenet terrorisme og terrorismebekæmpelse. Disse working papers danner grundlag for bogen *Mod terror: Trussel, reaktion, overreaktion?* af Anja Dalgaard-Nielsen og Jørgen Staun, der udkommer på Ræson/People's Press, vinteren 2005/2006.

Denne publikation indgår i DIIS's Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier, som foretages på en bevilling fra Forsvarsministeriet.

Contents

Abstract	6
Abstract in English	6
Abstract på dansk.....	6
Al-Qaidas opståen.....	8
Krig mod USA	10
Selvordsterrorisme på grænsen af det tænkelige: 11. september, 2001.....	12
Al-Qaidas styrke: Budskab, centrale strukturer og netværk.....	13
Budskab og tankegang.....	13
Centrale strukturer	17
Decentrale netværk	18
Al-Qaidas fald: Fra organisation til bevægelse.....	20
Næste bølge: Hovedløs terror.....	22
Folkelig sympati.....	25
Irak og terrorbekæmpelse: At tisse i bukserne.....	26
Hellig krig i Europa	27
Konklusion.....	29

Abstract

ABSTRACT IN ENGLISH

1 Since the U.S. initiated its “war on terrorism” Al-Qaida has lost its headquarters and camps in Afghanistan as well as several top leaders. Yet, the strength of the organization rested on more than these central structures. Al-Qaida’s unprecedented reach and broad appeal were also due to a compelling political message about violent jihad against the Western World as well as a far-flung network of members and sympathizers build over the 1990’s. The appeal of Al-Qaida’s message and the decentralized network have not been dismantled by Western efforts. On the contrary, the war in Iraq has turned into a new cause for the network while granting existing and aspiring members an arena for practicing jihad and building new ties. This working paper tells the story about Al-Qaida’s genesis, strengths, and partial demise in Afghanistan. It portrays the new decentralized Al-Qaida network, its ideology, modus operandi, and strength in order to gauge the current threat to Europe.

ABSTRACT PÅ DANSK

Der er blevet lukket og slukket i Al-Qaidas træningslejre i Afghanistan og en del af organisationens ledere er sat ud af spillet. Men Al-Qaidas styrke hvilede ikke blot på de centrale strukturer og nu anholdte ledere, men også på et slagkraftigt budskab om voldelig jihad mod Vesten samt et vidtforgrenet netværk af støtter og sympatisører opbygget over 1990erne. Budskabet og det decentrale netværk eksisterer fortsat i bedste velgående. Krigen i Irak og den efterfølgende opstand gav ikke blot netværkets potentielle og eksisterende støtter endnu en sag at samles om, den forsynede dem også med en træningslejr på størrelse med Frankrig. Dette working paper fortæller historien om Al-Qaidas opkomst, styrke og fald, den arv organisationen har efterladt og den konkrete trussel, vi står overfor i dag. Formålet er at tegne et portræt af den nye transnationale Al-Qaida inspirerede terrorisme, dens selvforståelse, operationsform og slagkraft.

Introduktion

Den amerikanske præsident, George W. Bush, fører efter sigende en liste over de mest berygtede Al-Qaida topfolk. Og efterhånden som ”krigen mod terror” er skredet frem, har han kunnet strege en del fra listen, én for én. Al-Qaidas vigtigste statssponsor – Talebanregimet i Afghanistan – er ligeledes forsvundet, og der er blevet lukket og slukket i Al-Qaidas netværk af træningslejre i landet; Al-Qaida er blevet drevet på flugt, spredt for alle vinde. Og Bush har kunnet notere sig sejr på sejr i kampen mod terror. Al-Qaida eksisterer ikke mere – i hvert fald ikke i den form, organisationen havde på sit højdepunkt i årene 1998-2001.

Men Al-Qaida har efterladt en ubehagelig arv. Dens styrke hvilede nemlig ikke blot på de centrale strukturer og nu anholdte ledere. Den hvilede også på et slagkraftigt budskab, der tilbød et bastant verdensbillede, en klar ”løsning” og en entydig fjende til utilfredse og marginaliserede grupper og individer - et budskab om voldelig jihad mod Vesten, frem for alt USA, som middel til at rense og vække den Muslimske Verden og udbrede en samfundsorden baseret på en ortodoks ”oprindelig” fortolkning af Koranen.

Dette budskab appellerede til grupper og individer fra Sydøstasien over Mellemøsten til Nordamerika og Europa og udgjorde den ideologiske lim i et vidtforgrenet netværk af støtter og sympatisører opbygget over 1990erne.

Skønt det meste af Al-Qaida-toppen er sat ud af spillet, eksisterer ideologien og netværket endnu. Førstnævnte er tilmed, skal man tro meningsmålinger fra den Muslimske Verden, blevet styrket af den vestlige verdens anti-terror tiltag. Militære aktioner og retlige stramninger på hjemmefronten har givet fornyet troværdighed til Osama bin Ladens påstand om den vestlige verdens undertrykkelse af muslimer. Organisationen Al-Qaida er således blevet til en transnational voldelig bevægelse. Krigen i Irak og den efterfølgende opstand gav ikke blot denne bevægelses potentielle og eksisterende støtter endnu en sag at samles om, den forsynede dem også med en træningslejr på størrelse med Frankrig.

Dette working paper fortæller historien om Al-Qaidas opkomst, styrke og fald, den arv organisationen har efterladt og den konkrete trussel, vi står overfor i dag. Formålet er at tegne et portræt af den nye transnationale Al-Qaida inspirerede terrorisme, dens selvforståelse, operationsform og slagkraft.

Al-Qaidas opståen

Peter Arnett (journalist, CNN): ”Hvad er dine fremtidige planer?”

Osama bin Laden: ”Du kommer til at se dem og høre om dem i medierne, om Gud vil.”

Interview med CNN, marts 1997¹

Historien om Al-Qaida begynder i de afghanske bjerge i 1980'erne. Sovjetunionens invasion af Afghanistan - en lille muslimsk nabo - i 1979 tiltrak frivillige fra mange forskellige lande i Mellemøsten. En af disse såkaldte ”afghanske arabere” var Osama bin Laden. Bin Laden, en saudiarabisk statsborger af yemenitisk herkomst, kom til at spille en central rolle i internationale fundraising- og rekrutteringsaktiviteter samt etablering af militære træningslejre og indkøb af våben til støtte for den afghanske modstand. I samarbejde med ligesindede etablerede Osama bin Laden i midten af 1980'erne det såkaldte Mekhtab al-Khidemat – et slags rejsebureau, der hjalp frivillige rekrutter med at løse administrative og logistiske problemer – samt et gæstehus i Peshawar i Pakistan til at huse dem på deres vej til slagmarken. De ikke-afghanske muhajedin modtog træning i lejre nær Khowst i det østlige Afghanistan.

Det var under et sovjetisk angreb på en sådan lejr i 1987, at Osama bin Laden for alvor slog sit navn fast i den muslimske verden. Efter adskillige bølger af angreb måtte de talmæssigt overlegne sovjetiske styrker trække sig tilbage med svære tab.²

Det efterfølgende år oprettede bin Laden et elektronisk kartotek over de krigere, der havde trænet i hans lejre, og døbte det Al-Qaida, hvilket kan oversættes til ”basen” eller ”fundamentet”.

¹ CNN, March 1997 interview with Osama bin Laden, tilgængeligt på www.findlaw.com. Skønt det kunne være fristende at konkludere, at det var 11. september angrebene på World Trade Center i New York og Pentagon i Washington D.C., Osama bin Laden hentydede til i interviewet fra 1997, er det næppe sandsynligt. Planlægningen af disse menes først at være påbegyndt i 1999. Der er dog ingen tvivl om, at Al-Qaida lederen allerede på dette tidspunkt var bevidst om effekten af spektakulære angreb, og at planlægningen af de simultane selvmordsaktioner mod amerikanske ambassader i Østafrika i 1998 var indledt.

² March Sageman, *Understanding Terror Networks*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004, s. 35.

Det der senere skulle komme til at betegne en af de alvorligste sikkerhedstrusler mod den vestlige verden begyndte således sin eksistens som en computerfil.³

I de afsondrede træningslejre dyrkedes en ekstrem version af den såkaldte salafisme. Salaf kan oversættes med ”de oprindelige” eller ”de gamle” og refererer til profeten Mohammeds følgeskab. Salafismen lægger vægt på en ortodoks fortolkning af Islam, hvor kun Koranen og profetens ord og gerninger kan tjene som rettesnor for, hvorledes et muslimsk samfund skal indrettes. Den indskriver sig i en fortælling om Islams forfald fra korstogene og den mongolske erobring af Bagdad i 1251 og frem til de europæiske magters kolonialisering af dele af den muslimske verden. En tilbagevendende til de oprindelige tekster er, ifølge den salafistiske udlægning, første skridt på vejen til en genetablering af fordums politiske storhed.⁴

Den voldelige udgave af salafismen, som Al-Qaida kom til at repræsentere, lægger vægt på, hvorledes den sande form for Islam er truet af vantro kræfter. Voldelig jihad – hellig krig – mod disse kræfter bliver således den salafistiske jihadismes opskrift på, hvorledes et ideelt muslimsk samfund kan genskabes.⁵ I Afghanistan var det selvsagt de sovjetiske tropper, der udgjorde hovedfjenden. Ifølge den udgave af salafismen der dyrkedes i lejrene, kunne fjenden dog i princippet være hvem som helst, der ikke efterlevede den ”rene” og oprindelige form for Islam. Den salafistiske jihad blev da også efterfølgende udvidet til at rette sig mod alt lige fra vestlige regeringer til nominelt islamiske regimer som for eksempel det saudiarabiske.⁶

Det er omdiskuteret hvor stor en forskel de arabiske muhajedin gjorde for den afghanske modstand. Angrebet på lejren ved Khowst er et af de få eksempler på, at udlændingene som gruppe deltog i kamphandlinger, og det er blevet hævdet, at det var afghanerne selv, godt hjulpet af økonomisk støtte fra donorer i en række muslimske lande og fra CIA, der vandt krigen. Det er derimod indiskutabelt at konflikten i Afghanistan gjorde en stor forskel for den internationale jihad. Sovjetunionens nederlag og opkomsten af et ortodokst muslimsk styre i Afghanistan styrkede troen på hellig krig som vejen til at sejre over vantro kræfter og skabe ideelle muslimske

³ Gilles Kepel, *Jihad. The Trail of Political Islam*, Harvard University Press, 2002, s. 315. Osama bin Laden beretter selv hvorledes ”Al-Qaida” ganske simpelt var den betegnelse man brugte for lejren ved Khowst og at navnet siden hen blev hængende. ”Transcript of Bin Laden’s October Interview (October 2001)”, *CNN*, 5. februar 2002.

⁴ March Sageman, *Understanding Terror Networks*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004, s. 4.

⁵ ”Full Text: ‘Bin Laden’ tape”, *BBC News*, 4. januar 2004.

⁶ Guilain Denoëux, *Analyzing Political Islam: Debating Key Concepts and their Implications*, Background Paper Prepared for the United States Agency for International Development, Spring, 2002, s. 12; ”Full Text: ‘Bin Laden’ tape”, *BBC News*, 4. januar 2004.

samfund. Selvsagt kom konflikten til at spille en central rolle i mytologien, der i dag omgærder Osama bin Laden og Al-Qaida.⁷

På et mere praktisk plan betød krigen, at muhajedin fra forskellige arabiske lande kunne etablere et netværk baseret på personlige bånd – en hård kerne på anslået 3.000 krigere skulle senere udgøre kernen i Osama bin Ladens Al-Qaida.⁸

Krig mod USA

Oprindeligt havde Osama bin Laden fundet såvel støtte som opmuntring hos CIA og den saudiarabiske regering. Førstnævnte kunne selvsagt se en fordel i, at det var Osama bin Ladens muhajedin og ikke amerikanske soldater, der satte livet på spil for at bekæmpe de sovjetiske tropper i de afghanske bjerge. Sidstnævnte anede, at så længe de unge hellige krigere brugte deres krudt mod Sovjetunionen, ville de undlade at stille spørgsmålstejn ved legitimiteten af eksisterende regimer i den arabiske verden, inklusive det saudiarabiske.

Sovjetunionens sammenbrud og den første gulfkrig i 1991 vendte op og ned på disse kalkuler. Osama bin Laden havde allerede i 1990 flyttet sit hovedkvarter fra Afghanistan til Sudan for at komme tættere på det, han håbede at gøre til den næste slagmark: Saudi-Arabien, hvis regerende kongefamilie, ifølge bin Laden, forbrød sig mod den sande fortolkning af Islam ved at opretholde et skel mellem religiøs og timelig magt og ikke lade sidstnævnte underordne førstnævnte. Med udstationering af amerikanske tropper i Saudi-Arabien – på hellig muslimsk jord - vendte Osama bin Laden desuden sin vrede mod USA. De hellige krigere, der i 1992 med den afghanske kommunistiske regerings sammenbrud var blevet arbejdsløse, blev nu gradvis mobiliseret i hellig krig mod amerikanerne. Gradvis opstod også den overbevisning, at krig mod USA var den mest effektive vej til at komme siddende regimer i den arabiske verden til livs – regimer der ofte nød godt af amerikansk militær støtte og opbakning.

I december 1992 sprængtes en bombe foran to hoteller, der blev benyttet af amerikanske tropper på vej til Somalia. Medlemmerne af den yemenitiske gruppe, der udførte angrebet, havde, ifølge

⁷ Guilain Denoux, *Analyzing Political Islam: Debating key Concepts and Their Implications*, Background Paper Prepared for The United States Agency for International Development, forår 2002, s. 12-13. Gilles Kepel, *Jihad. The Trail of Political Islam*, Harvard University Press, 2002, s. 219.

⁸ Peter L. Bergen, *Holy War Inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden*, Free Press, 2002, s. 55.

CIA, trænet i Osama bin Ladens nyoprettede lejre i Sudan. Nedskydningen af to Black Hawk helikoptere over Mogadishu det efterfølgende år er ligeledes blevet sat i forbindelse med bin Ladens organisation, der, ifølge amerikanske efterretningskilder, havde sendt adskillige militære trænere til Somalia for at støtte lokale krigsherrer i deres kamp mod de amerikanske tropper.⁹ Det forbliver tvivlsomt, om Osama bin Laden spillede nogen direkte rolle i det første angreb på World Trade Center i New York i 1993 eller det forpurrede "Manila plot" fra 1995, der gik ud på at sprænge adskillige amerikanske passagerfly i luften over Stillehavet. Det vides dog, at Ramzi Yousef, der spillede en ledende rolle i begge plot, havde trænet i en af bin Ladens lejre i Afghanistan.¹⁰

I august 1996 kom Osama bin Ladens officielle "krigserklæring" mod USA i form af fatwaen "Declaration of Holy War on the Americans Occupying the Country of the Two Sacred Places" (Mekka og Medina i Saudi-Arabien). Heri fordømte bin Laden USA's tilstedeværelse i Saudi-Arabien, amerikansk støtte til Israel og de sanktioner der indførtes mod Irak efter krigen i 1991. Han opfordrede verdens muslimer til at forene sig i kamp mod de amerikanske styrker i Saudi-Arabien og opregnede, hvorledes en martyr, der ofrer livet i kamp mod amerikanerne, vil kunne forvente en plads i paradiset samt frelse for halvfjerds slægtning udover ham selv. "At terrorisere jer [USA], mens I bærer våben på vores land er en legitim og moralsk pligt" hævdes det i fatwaen.

I 1998 skærpede han tonen. I en fatwa, der også var underskrevet af ledere af militante grupper i Egypten, Pakistan og Bangladesh, blev det understreget, at det er en religiøs pligt at angribe ikke blot USA, men også USA's allierede, ikke blot soldater, men også civile og ikke blot når disse befinder sig på hellig muslimsk jord, men overalt i verden hvor muligheden måtte vise sig.¹¹

Hvad denne ideologi kunne lede til i praksis blev illustreret den 7. august 1998, da to næsten samtidige bilbomber sprang ved de amerikanske ambassader i Nairobi, Kenya og Dar-es-Salaam, Tanzania. 224 mennesker mistede livet, alle på nær elleve var civile afrikanere. Osama bin Laden benægtede det direkte ansvar, men følte sig alligevel kaldet til at klargøre, at kategorien af

⁹ Angreb, Osama bin Laden også selv flere gange har anerkendt at have haft en rolle i. PBS Frontline, Interview Osama bin Laden, maj 1998, på <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/interview.html> (læst 21. marts 2005).

¹⁰ Og i øvrigt var nevø til Khalid Sheik Mohammed – en af hovedkræfterne bag planlægningen af 11. september angrebene. National Commission on Terrorist Attacks upon the United States, *Overview of the Enemy*, Staff Statement nr. 15, 16. juni 2004, s. 4-6.

¹¹ De to fatwaer findes på <http://www.mideastweb.org>.

kollaterale skader tilladt under Islam også omfattede muslimer dræbt under angreb på amerikanere.¹²

Bomberne i Østafrika, hvor alvorlige de end forekom, skulle imidlertid vise sig blot at være en forsmag på, hvad Al-Qaida kunne præstere.

Selvordsterrorisme på grænsen af det tænkelige: 11. september, 2001

Angrebene på World Trade Center i New York og Pentagon i Washington DC den 11. september 2001 markerede Al-Qaidas zenit. De tålmodigt og nøje planlagte angreb kostede næsten 3.000 civile liv, sårede 6.500 og påførte USA økonomiske skader i milliardklassen.¹³ Med disse angreb rykkede Al-Qaida grænserne for det tænkelige. For første gang i historien gennemførte en terrororganisation et angreb, der kostede tusinder af civile liv. Og for første gang siden angrebet på Pearl Harbor lykkedes det en international fjendtlig aktør at rette et direkte slag mod amerikansk territorium.

11. september angrebene var ikke kun ekstraordinære, fordi de anrettede hidtil uset skade på en hidtil uset måde. De var også ekstraordinære, fordi en del af de 19 flykaprere var højtuddannede og relativt velstillede mennesker, fordi de 19 opererede som en gruppe og, ikke mindst, fordi de opholdt sig adskillige måneder i marken – på egen hånd – før selvmordsangrebene skulle udføres.

Dette adskiller dem fra de selvmordsaktioner, verden og terrorismeforskningen hidtil havde kendt. Selvmordsaktioner blev og bliver normalt udført af økonomisk og socialt dårligt stillede, sjældent af en gruppe og ofte af individer, der bliver fulgt helt til dørs af deres religiøse og ideologiske mentorer for at sikre, at de ikke mister modet i sidste øjeblik.

Det giver et fingerpeg om kraften i Al-Qaidas budskab, struktur og operationsform, at organisationen formåede at rekruttere ressourcestærke individer, teste, udvælge, træne og

¹² "Exclusive Interview: Conversation with Terror", *Time Magazine*, 11. januar, 1999; "Transcript of Bin Laden's October Interview (October 2001)", *CNN*, 5. februar 2002.

¹³ Anja Dalgaard-Nielsen "Terrorbekæmpelse med de store?" *Militært Tidsskrift*, 133. årgang, Nummer 1, marts 2004, s. 123.

motivere dem i en sådan grad, at gruppen kunne hænge sammen og operere effektivt på egen hånd, meget langt fra basen, i meget lang tid.¹⁴

Hvori bestod Al-Qaidas styrke og kan den nye decentrale Al-Qaida inspirerede terrorbevægelse, der truer den Vestlige verden i dag, trække på tilsvarende ressourcer?

Al-Qaidas styrke: Budskab, centrale strukturer og netværk

Al-Qaidas styrke lå i en kombination af tre ting: Et slagkraftigt budskab, effektive centrale strukturer kombineret med decentrale netværk, der strakte sig fra Sydøstasien over Mellemøsten og Nordafrika ind i hjertet af Europa. Moderne kommunikationsteknologi og globaliseringens muligheder for at rejse blev udnyttet til at koordinere; Internet og massemedier blev benyttet til at sprede budskabet.

BUDSKAB OG TANKEGANG

Som alle gode politiske budskaber bestod og består Al-Qaidas af to elementer: Identifikation af et problem samt opskrift på en løsning. Der suppleres med et klart fjendebillede samt en vision om hvorledes verden bevæger sig frem mod en polarisering og titanisk kamp mellem det gode og det onde – de rettroende mod de vantro.¹⁵

Det problem, Al-Qaida identificerer, består i de åbenlyse politiske, sociale og økonomiske vanskeligheder, den arabiske verden kæmper med, samt angreb på muslimers rettigheder i forskellige dele af verden, fra de besatte områder i Palæstina til Tjetjenien og Kashmir.

¹⁴ Der var, ifølge 11-september kommissionen, skænderier internt i gruppen og medlemmer der vaklede. Desuden kan vi ikke vide, om alle flykaprere var klar over, at angrebene var selvmordsaktioner. Det er dog vist, at de otte der opholdt sig i cockpitterne på de kaprede fly må have vidst det. Alt i alt var angrebene ekstraordinære, sammenlignet med hvad verden hidtil havde kendt.

¹⁵ Osama bin Laden's Al-Jazeera TV Broadcast, 7. oktober 2001, på www.september11News.com; Text of Al-Zarquawi Message Threatening More Attacks, posted on "Political Fortress" forum, 6. april 2004; Transcript of Osama bin Laden's October interview, CNN, 5. februar 2002.

Løsningen ligger, som beskrevet i indledningen, i indførelse af en salafistisk, ”oprindelig” form for Islam i hele den muslimske verden. Målet er at genoprette det muslimske Kalifat og forene den muslimske nation – ”umma” - i en stat. Den vestlige verdens tilstedeværelse og indflydelse i regionen må selvsagt ophøre for at tillade denne vision at blive realiseret.

Midlet til målet er voldelig jihad: ”Islamiske regeringer er aldrig og vil aldrig blive etableret gennem fredelige løsninger og samarbejdende råd. De kan kun etableres således som de altid er blevet etablerede med pen og pistol, med ord og kugler, med tunge og tænder”, hævdes det i indledningen til en Al-Qaida træningsmanual beslaglagt af britisk politi.¹⁶

Men som alle terrororganisationer gennem tiden vender også Al-Qaidas ledere og tilhængere den normale opfattelse af voldsudøvelse på hovedet. Terrorisme er ikke dårligt, tværtom: ”Vores terrorisme mod USA er positiv. Den retter sig mod at få de uretfærdige til at ophøre med deres uretfærdigheder” hævder Osama bin Laden i en video bragt af Al-Jazeera i december 2001.¹⁷ Eller, som formuleret af en af de dømte bag et planlagt Al-Qaida inspireret angreb på den amerikanske ambassade i Paris: ”Jeg accepterer betegnelsen terrorist i den forstand, at jeg terroriserer et ensidigt, uretfærdigt magtssystem og en perversitet, der har mange ansigter.”¹⁸

Jihad er imidlertid ikke blot et middel, men også et mål i sig selv – kampen mod de vantro skal gennem eksemplets magt lede til en kollektiv vækkelse i den muslimske verden og til personlig frelse for dem, der praktiserer den: ”Oh Allah, lad vores død vække hele nationen. Oh Allah, jeg ofrer mig for dig, accepter mig som martyr” hedder det i testamentet fra den ene af 11. september flykaprerne.¹⁹ Som så mange andre terrororganisationer understreger også Al-Qaidas ideologer, hvorledes undertrykte individer og grupper kan gengives deres stolthed og selvværd ved at gribe til våben – gennem handling.²⁰

Dét, at handling er et mål i sig selv, er væsentligt. Det betyder nemlig, at tilbageslag eller manglende udsigt til nogensinde at få genoprettet Kalifatet ikke nødvendigvis vil afskrække Al-Qaidas støtter. Jihad er et vedvarende projekt, der, i den salafistisk-jihadistiske optik, er gavnligt i

¹⁶ *The Al-Qaeda Manual*, computerfil beslaglagt af Manchester Metropolitan Police under ransagning af et hus tilhørende et Al-Qaeda medlem.

¹⁷ Al-Jazeera modtog videoen den 26. december 2001 og sendte et uddrag same dag, refereret i *Washington Post* 27. december 2001.

¹⁸ Craig S. Smith, ”6 French-Algerians get prison for U.S. Embassy plot,” *International Herald Tribune*, 17. marts, 2005.

¹⁹ Text of 11 September hijacker’s statement (Ahmad al-Haznawi), BBC Monitoring, 15. april 2004.

²⁰ Walter Laqueur, *A History of Terrorism*, New Brunswick: Transaction Publishers, 2001, s. 21.

sig selv og derfor ikke diskrediteres, selv hvis det skulle vise sig, at vold ikke leder frem mod bevægelsens politiske og strategiske mål.

Overbevisningen om, at den sande form for Islam er under angreb samt ideen om en opdeling af verden i rettroende og vantro, betyder også, at selvom det skulle lykkes moderate kræfter at isolere Al-Qaida ideologisk, så vil det ikke nødvendigvis svække de omvendte i deres overbevisning, også selvom det givetvis vil kunne lægge en dæmper på rekrutteringen af nye jihadister.

Forsvaret af Islam retfærdiggør, ifølge Al-Qaida, en bred vifte af midler. Ganske vist understreges det i visse af Osama bin Ladens udtalelser, at Islam forbyder drab af civile, og der opfordres også først og fremmest til angreb på USA's militære personel i fatwaen fra 1996.²¹ Men som det fremgår af fatwaen fra 1998 såvel som de angreb Al-Qaida menes at stå bag, slækkes der over tid på standarden, og i Al-Qaida toppens kommunikation fra de senere år gøres det klart, at drab af civile vesterlændinge kan retfærdiggøres derved, at disse enten har valgt de ansvarlige ledere eller betaler skat til vestlige regeringer og derved pådrager sig en indirekte skyld for Vestens påståede forbrydelser mod den muslimske verden.

Også drab på civile muslimer kan retfærdiggøres, hvis det ikke kan undgås i kampen mod USA. USA og dets allierede, hævdes det desuden, skelner ikke mellem militært personel og civile – ergo er Al-Qaida heller ikke forpligtet til at gøre det.²² Det er fristende at drage en parallel mellem det salafistisk-jihadistiske budskab og den europæiske fascisme. De to forenes af en stærk voldsforherligelse og en stærk kollektivism, hvor nationens ve og vel – i Al-Qaidas tilfælde ummaens ve og vel – meget vel kan kræve, at det enkelte individ må ofres.²³

Al-Qaida er ikke den første gruppe, der har kaldt til hellig krig mod vesterlændinge og mod muslimer, der ikke accepterer den salafistiske udlægning af Islam. Fra slutningen af 1960'erne og

²¹ "Exclusive Interview: Conversation with Terror", *Time Magazine*, 11. januar, 1999; "Osama bin Laden's Al-Jazeera TV Broadcasts as reported by USATODAY.com, 7. oktober, 2001; PBS Frontline, Interview Osama bin Laden, maj 1998, på <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/interview.html> (læst 21 marts, 2005).

²² Jerry Markon, "Views of Va. Muslim Leader Differ as Terror Trail Opens", *Washington Post*, 5. april 2005, s. B04; Transcript of Bin Laden's October interview (med Al-Jazeera) oversat af CNN, 5. februar, 2002; Ayman Al-Zawahiri: "There is no solution with America but to forcefully make it submit to justice." oversættelse af tale vist på Al-Jazeera, Memri TV Monitor Project, Clip No. 388, november 2004.

²³ CNN, March 1997 interview with Osama bin Laden, tilgængeligt på www.findlaw.com; PBS Frontline, Interview Osama bin Laden, maj 1998, på <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/interview.html> (læst 21. marts 2005).

fremad førte skiftende religiøse grupperinger krig mod de egyptiske myndigheder, og i Algeriet indledte militante islamister i begyndelsen af 1980'erne en kampagne mod det siddende regime. Men Al-Qaida var den første organisation, der klart og utvetydigt rettede det verbale og siden materielle skyts mod USA frem for mod lokale regimer eller tidligere koloniherrer.

Ser man på, hvad Osama bin Laden har sagt over årene, vil man være i stand til at lave en lang liste af konkrete anklagepunkter rettet mod USA og Vesten: Tilstedeværelse i Saudi-Arabien, støtte til Israel, sanktioner mod Irak, undertrykkelse af palæstinenserne, tilstedeværelsen i Irak, accept af folkemord i Bosnien samt i Tjetjenien. Mere vidtløftige anklager, såsom undertrykkelse og ydmygelse af muslimer verden over, plyndring af muslimske værdier, støtte til en zionistisk plan om at oprette et stor-Israel på hele den arabiske halvø har ligeledes været fremført. De konkrete anklagepunkter skifter over tid. Men kernen i budskabet fra midten af 1990'erne og op til i dag er konstant: USA kender intet andet sprog end voldens, og vold må gengældes med vold.²⁴

Hvorvidt Al-Qaida toppen allerede i starten af 1990'erne var bevidst om det potentiale, der lå i at udpege USA med sine globale interesser og internationale tilstedeværelse som Islams hovedfjende, er uklart. Efter sigende var der uenighed blandt de ledende medlemmer af Al-Qaida, og så sent som i 1988 nægtede Ayman al-Zawahiri – en central figur i den egyptiske islamiske kamp mod det siddende regime og siden hen næstkommanderende i Al-Qaida – at slutte sig sammen med Osama bin Laden på grund af uenighed om, hvorvidt islamiske bevægelser skulle rette skytset mod egne regeringer eller den fælles ydre fjende: USA. Al-Zawahiri skiftede i løbet af 1990'erne holdning, og det ligger fast, at budskabet om USA som den primære fjende fængede blandt muslimer i en række forskellige lande.²⁵

Ved at fremstille USA som den egentlige fjende og ved at stille Al-Qaidas finansieringsnetværk og træningsfaciliteter til rådighed for andre grupper lykkedes det således over 1990'erne Osama bin

²⁴ Full text: 'Bin Laden tape', *BBC News*, 15. april 2004; Ayman Al-Zawahiri på Al-Jazeera, 20. februar 2005, Memri TV Monitor Project, Clip No. 565.

²⁵ Christina Hellmich "Al-Qaeda-terrorists, hypocrites, fundamentalists? The view from within, *Third World Quarterly*, Vol. 26, Nr. 1, 2005, s. 43.

Laden at skabe en hidtil uset grad af samarbejde mellem lokale grupper fra Sydøstasien over Mellemøsten til Nordafrika.²⁶

CENTRALE STRUKTURER

I 1990erne kultiveredes desuden symbiotiske forhold til først Sudans, siden Afghanistans regering – forhold der blev væsentlige i forbindelse med at sikre Al-Qaida geografiske baser; baser, der igen muliggjorde opbygningen af de centrale strukturer, der gjorde Al-Qaida så slagkraftig.

Samarbejdet med de islamiske herskere i henholdsvis Khartoum og Kabul var baseret på et ideologisk fællesskab, men også på kølige interesseovervejelser: Al-Qaida kunne tilbyde økonomiske midler, Sudan og Afghanistan kunne tilbyde territorium samt offentlige myndigheder eller statslige virksomheder, der kunne fungere som skalkeskjul for terrornetværkets operationer. For eksempel blev Afghanistans nationale flyselskab brugt som pengekurer, og Sudans forsvarsministerium fungerede som dække over indkøb og transport af sprængstoffer.

Hvad der efterhånden opstod under vingerne på først Sudans regerings, siden det afghanske Talebanstyre, var en kompleks organisation præget af arbejdsdeling og specialisering. Al-Qaida havde således i sine velmagtsdage komitéer med ansvar for propaganda, udvælgelse af rekrutter, indkøb af materiel, udvælgelse af terrormål og administration af træningslejre, for religiøse anliggender og, endelig, en komite med ansvar for Al-Qaida toppens fysiske sikkerhed, efterretninger og kontraspionage.

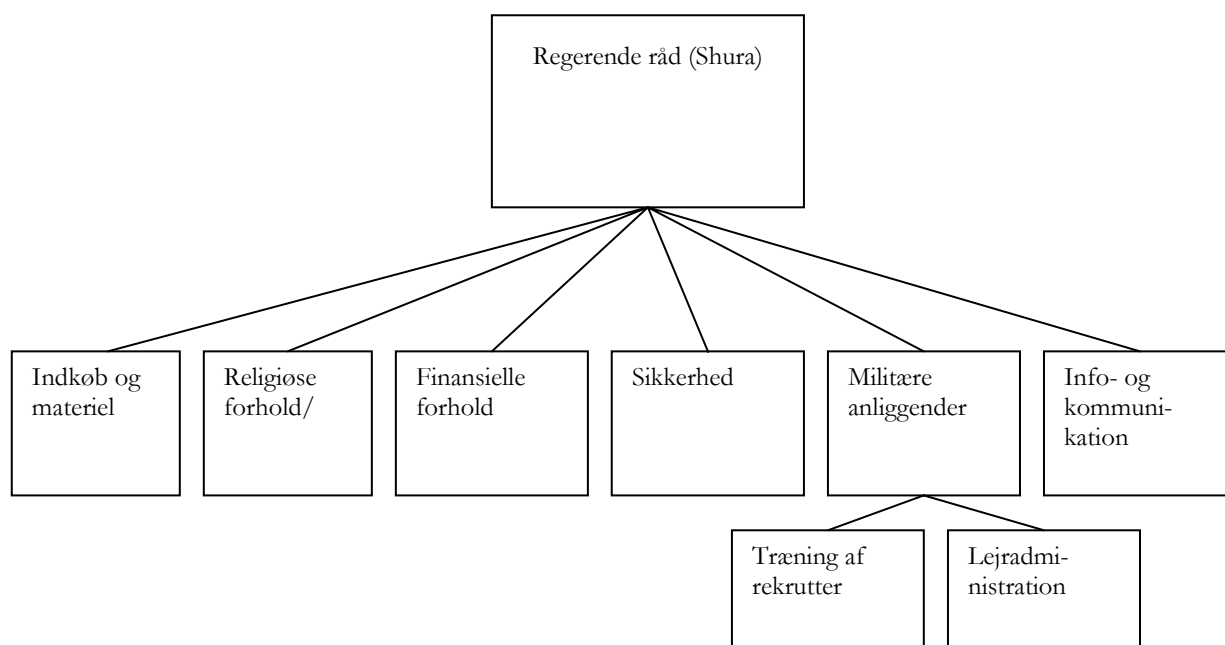
Det antages normalt, at arbejdsdeling og specialisering øger en organisations effektivitet. Afhøringer af personer, der trænede i Al-Qaidas lejre, har peget på, at Al-Qaidas evne til at udvalge, udnytte og træne potentielle terrortalenter, var betydelig. For at identificere de individuelle rekrutters sproglige, tekniske eller organisatoriske færdigheder skulle alle nyankomne udfylde et spørgeskema. Den enkeltes færdigheder blev siden systematisk testet, og de mest lovende rekrutter blev udvalgt. Disse modtog træning i terrorisme, resten modtog træning i guerillakamp.

²⁶ Daniel Brumberg, *Arab Public Opinion and U.S. Foreign Policy: A Complex Encounter*, Testimony to the Congress of the United States, 8. oktober 2002, s. 5; Pew Research Center for the People & the Press, *A Year After Iraq War. Mistrust of America in Europe Ever Higher, Muslim Anger Persists*, undersøgelse udgivet 16. marts 2004.

Organisationen opererede ifølge CIA på et årligt budget på anslået 30 millioner dollars og blev ledet af den såkaldte Shura - en rådgivende forsamling - der bestod af Osama bin Laden og hans nærmeste medarbejdere.

De større terrorangreb, der fulgte bin Ladens anden krigserklæring i 1998 – bombningen af amerikanske ambassader i Tanzania og Kenya i august 1998, angrebet på USS Cole i Yemen i 2000 og angrebene på det amerikanske hjemland i september 2001 – var så vidt vides centralt planlagt, styret og støttet af Al-Qaidas toppen gennem disse strukturer.²⁷

Figur 1: Al-Qaidas centrale struktur

DECENTRALE NETVÆRK

Al-Qaida var imidlertid langt mere end blot de centrale komiteer. De, der modtog træning i lejrene, vendte efter endt ophold tilbage til deres oprindelseslande eller drog til fronten i for eksempel Kashmir eller Tjetjenien. Resultatet var et omfattende netværk af celler og sympatisører

²⁷ National Commission on Terrorist Attacks upon the United States, *Overview of the Enemy*, Staff Statement No. 15, s. 2-3.

udenfor Afghanistanens grænser, hvis omfang det stadig den dag i dag er vanskeligt at fastslå.²⁸ Ser man på jihadisternes geografiske baggrund, kan der identificeres tre regionale hovedgrupper: Sydøstasiatiske muslimer (Malaysia, Singapore, Filippinerne); arabere med oprindelse i Mellemøsten (Saudi Arabien, Egypten, Jordan, Kuwait), og nordafrikanske arabere (Algeriet, Marokko). De to sidstnævnte kategorier inkluderer individer bosat i såvel oprindelseslandene som individer bosat i Europa.²⁹

Al-Qaida forlod sig desuden på innovative, handlekraftige og til dels autonome ledere i marken. Hjernen bag 11. september – Khalid Sheik Mohammed – svor efter eget udsagn aldrig loyalitetsed til Osama bin Laden og havde været en freelance terrorist, før han blev introduceret til Al-Qaida lederen.³⁰ Sådanne individer, såvel som lokale grupper, havde mulighed for at præsentere angrebsplaner for Osama bin Laden og hans nærmeste rådgivere, der følgelig ville udvælge og støtte de mest lovende.

Kommunikation mellem ledere i Afghanistan og celler i marken foregik ved hjælp af moderne kommunikationsmidler som Internet og satellittelefoner. Moderne transportmidler tillod ligeledes ansigt-til-ansigt møder mellem ledere og fodsoldater – ofte et centralt element til sikring af motivation og koordination i et angrebs planlægningsfase. Organisationen opererede desuden gennem globaliseringens kanaler ved at benytte internationale massemedier til propagandaformål og det internationale banksystem til pengeoverførsler. Man udviste ligeledes interesse for den vestlige verdens teknologiske frembringelse udi masseødelæggelsesvåben. To gange forsøgte Al-Qaida forgæves at erhverve sig højt beriget uran – radioaktivt materiale, der kan benyttes i en simpel atombombe – og i to af organisationens træningslejre i Afghanistan har der angiveligt været eksperimenteret med simple biologiske agenter og toksiner med henblik på at fremstille biologiske eller kemiske våben.³¹

²⁸ Daniel L. Byman, „Al-Qaeda as an Adversary“, *World Politics* 56, oktober 2003, s. 148.

²⁹ March Sageman, *Understanding Terror Networks*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004, s. 71.

³⁰ National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, *The 9/11 Commission Report*, Washington D.C., 22. juli 2004, s. 149.

³¹ David Albright, „Al Qaeda’s Nuclear Program: Through the Window of Seized Documents” Nautilus Institute for Security and Sustainable Development, *Special Forum* 47, November, 2002; Joby Warrick, ”An Al Qaeda Chemist and the Quest for Ricin” *Washington Post*, 5. maj 2004.

Al-Qaida var således en modsætningsfuld størrelse: Man bekendte sig til en ekstremt konservativ ideologi og afsvor den vestlige verdens korrumperende indflydelse, men udnyttede gerne den vestlige verdens moderne teknologi til at fremme sit formål.³²

Opsummerende kan det slås fast, at dét, der gav Al-Qaida evnen til at gennemføre logistisk krævende terrorisme a la 11. september, var en blanding af et budskab med bred appel, en god balance mellem organisatorisk centralisering og decentralisering og en udnyttelse af den globaliserede verdens rejse-, kommunikations- og transaktionsmuligheder.

Budskabet tillod Al-Qaida at rekruttere bredt fra Sydøstasien, Mellemøsten, Nordafrika og Europa. De centrale strukturer inklusive træningslejrene i Afghanistan tillod arbejdsdeling, specialisering, muligheden for at træffe beslutninger centralt, allokere ressourcer effektivt, samt teste, træne og udvælge blandt de mange rekrutter. Decentralisering i form af lokale allierede, åbenhed for ideer nedefra og vidtstrakt autonomi til ledere i felten sikrede innovation, fleksibilitet og rækkevidde. Globaliseringen og dens teknologiske muligheder bandt det hele sammen.

Som det vil blive beskrevet nedenfor er de centrale strukturer nok blevet svækkede af den internationale indsats mod terrorisme, men netværket, budskabet og evnen til at benytte moderne teknologi eksisterer endnu.

Al-Qaidas fald: Fra organisation til bevægelse

”Overgiv Osama bin Laden og hans folk, luk alle terrortræningslejre og åbn Afghanistan for amerikanske inspektionshold, ellers..”. Det var lidt forenklet den besked, det afghanske Talebanstyre, på daværende tidspunkt Osama bin Ladens værter, blev præsenteret for efter angrebene på USA - krav, der ikke stod til forhandling.³³

Hvorvidt Talebanregimet overhovedet kunne have kastet sine Al-Qaida allierede over bord uden dermed at underskrive sin egen dødsdom i den stadig ulmende borgerkrig i landet, er uvist. Al-Qaidas krigere og træningslejre var tæt integrerede med Talebanernes egne styrker. Under alle omstændigheder fik de religiøse høje i Kabul og Kandahar deres vilje, og Osama bin Laden fik lov at være i fred. Den 7. oktober 2001 indledte USA, støttet af allierede, så *Operation Enduring*

³² Peter L. Bergen, *Holy War Inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden*, Free Press, 2002.

³³ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

Freedom med det formål at straffe Talebanstyret, pågribe 11. septembers bagmænd og ødelægge Al-Qaidas træningslejre.³⁴

Resultatet var blandet. Skønt både Osama bin Laden og lederen af Talebanregimet, Mullah Omar, stadig i skrivende stund formodes at være på fri fod et sted i de afghanske bjerge, så bragte *Operation Enduring Freedom* Talebanregimet til fald. Godt to en halv måned efter krigen begyndelse kunne en ny midlertidig afghansk regering tage magten.

Talebanernes skæbne må formodes at have fået andre potentielle stats sponsorer af Al-Qaida til at ryste på hånden, og det er tvivlsomt, om der i dag findes stater, der vil være villige til at yde den slags støtte, Sudans regering leverede i starten af 1990'erne eller talebanerne frem til 2001 – en støtte, der tillod Al-Qaida at opbygge de centrale strukturer skitseret ovenfor.

For så vidt angår Al-Qaida selv, anslås det, at cirka en fjerdedel af organisationens hårde kerne og næsten halvdelen af de ledere, der befandt sig på Pentagons ”most wanted” liste, blev dræbt eller taget til fange under krigen.³⁵ Blandt de dræbte var Mohammed Atef, Al-Qaidas militære leder og efter sigende en af de centrale kræfter bag bombningerne af amerikanske ambassader i Østafrika i 1998. Desuden blev der lukket og slukket i alle kendte træningslejre, inklusive to lejre hvor der var blevet eksperimenteret med masseødelæggelsesvåben.³⁶

En række mindre synlige tiltag gjorde også indhug i organisationens operationsevne. Intensiveret internationalt efterretnings- og politimæssigt samarbejde gjorde det muligt at indefryse op mod 114 millioner dollars af Al-Qaidas midler samt pågribe flere ledende figurer og økonomiske bagmænd.³⁷ Gruppens operative leder, Abu Zubayda, blev pågrebet i april 2002, og godt et år

³⁴ Gilles Kepel, *Jihad. The Trail of Political Islam*, Harvard University Press, 2002, s. 235.

³⁵ Sådanne udsagn skal naturligvis tages med et gran salt. Den vestlige verdens viden om Al-Qaidas størrelse, økonomiske midler og logistiske støttestrukturer udenfor Afghanistan er i høj grad baseret på efterretninger, der i deres natur er ufuldkomne. Det er således vanskeligt at måle nøjagtigt, hvor effektiv indsatsen mod organisationen har været, hvor meget af den der endnu er tilbage, og i hvor vid udstrækning nye ledere er trådt frem i rækkerne til at fylde hullerne efter de gamle.

³⁶ Carl Conetta, ”Strange Victory: A critical appraisal of Operation Enduring Freedom and the Afghanistan war”, Cambridge MA: Commonwealth Project on Defense Alternatives Research Monograph No. 6, januar 2002, s. 2-3; Joby Warrick, ”An Al Qaeda Chemist and the Quest for Ricin”, *Washington Post*, 5. maj, 2004, s. A01.

³⁷ Financial Actions, White House, <http://www.whitehouse.gov/response/financialresponse.html>.

efter kunne Khalid Sheik Mohammed – hjernen bag 11. september angrebene – placeres bag lås og slå.³⁸

Mange praktikere og teoretikere har stillet spørgsmålstejn ved effektiviteten af den amerikanske ”krig” mod terror – noget der vil blive behandlet mere indgående i et senere working paper. Megen af denne kritik er berettiget. Men det forbliver et faktum, at krigen i Afghanistan berøvede Al-Qaida et territorielt fristed, hvor organisationen i fred og uforstyrrelighed kunne lægge strategi, sysle med masseødelæggelsesvåben, udvælge mål, planlægge operationer og teste, udvælge og træne de bedste rekrutter til at udføre dem.

Al-Qaida mistede sine centrale strukturer og tabte således et slag i Afghanistan.

Næste bølge: Hovedløs terror

Det betød imidlertid ikke en ende på den salafistisk-jihadistiske terrorisme. *Operation Enduring Freedom* kunne selvsagt ikke sætte Al-Qaidas decentrale netværk af celler og sympatisører udenfor Afghanistan såvel som budskabet og evnen til fortsat at rekruttere nye jihadister ud af spillet.

År 2002 bragte således nye angreb, blandt andet på en synagoge i Tunesien, en fransk olietanker ud for Yemens kyst, bombning af en indonesisk natklub på Bali, bombeangreb mod et hotel i Mombasa, Kenya og et forfejlet missilangreb på et israelsk charterfly, da det lettede fra Mombasas lufthavn. I 2003 fulgte angreb i blandt andet Riyadh, Casablanca og Istanbul, og i 2004 blev Madrid, ramt af adskillige bombeeksplosioner.

Typiske Al-Qaida teknikker – bilbomber, selvmordsaktioner og simultane angreb – finder fortsat rig anvendelse. Men ser man nærmere på de terrorangreb, der har været udført efter 11. september 2001, kan der i mange tilfælde kun spores en svag operativ forbindelse til Al-Qaida. De blodigste angreb, bombningen på Bali, i Casablanca og i Madrid, blev så vidt vides udført af lokale grupper og netværk *inspireret* af ideen om international jihad mod vesten, ikke af udsendte Al-Qaida terrorister, der handlede på ordre fra Osama bin Laden.³⁹

³⁸ Audrey Kurth Cronin, *Al-Qaeda after the Iraq Conflict*, CRS Report for Congress, RS21529, 23. maj 2003, s. 4.

³⁹ Elaine Sciolino og Jason Horowitz, “Key suspect chats, and gives away terror facts”, *International Herald Tribune*, 13. juli 2004.

Der tegner sig således et billede af en langt mere decentraliseret terrorbevægelse, hvor lokale grupper og celler handler på egen hånd, eller i horisontale samarbejder, hvor nøglepersoner, ofte personer der har trænet i lejrene i Afghanistan, binder dem sammen og kan spille en rolle i flere plot.

Tuneseren Nizar Trabelsi, der nu sidder fængslet i Belgien for sin rolle i et planlagt angreb på en amerikansk militærbase i Belgien, illustrerer, hvorledes forskellige celler kan være forbundet på tværs af grænser. Trabelsi, der havde trænet i en af Osama bin Ladens lejre i Afghanistan i slutningen af 1990'erne, opretholdt tætte kontakter til en gruppe fransk-algeriere, der i foråret 2005 blev dømt for et planlagt angreb på den amerikanske ambassade i Paris – lederen af denne gruppe og Trabelsi havde frekventeret den samme moske i Dostrum, Tyskland. Trabelsi kom i løbet af 1990'erne også i kontakt med den gruppe, der menes at have planlagt mordet på den hollandske instruktør Theo van Gogh, og endelig var han kontaktperson for de to dømte britiske sko-bombere, Richard Reid og Saajid Badat, der i 2001 skulle have sprængt to passagerfly i luften over Atlanten.

Nogle forskere hævder, at Al-Qaidas budskab i dag udgør en så magtfuld ideologisk kraft, at der er opstået et internationalt netværk af ligesindede ekstremistiske sunnimuslimer, der uden at indgå i nogen formel organisation bekender sig til samme ideologi og metoder i en sådan grad, at gensidig hjælp og fælles aktioner opstår spontant.⁴⁰

Internettet fungerer i stigende grad som mødested og forum for dette netværk. Der eksisterer utallige ”chatrooms” og websites, hvor Al-Qaida folk kan kommunikere, udveksle erfaringer, sprede propaganda og føre psykologisk krig mod Vesten – websites der bestandigt skifter, hvilket gør det vanskeligt for myndighederne at gøre noget ved problemet. Skønt virtuelle møder næppe kan erstatte ansigt-til-ansigt kontakt i en radikaliseringsproces eller i planlægning og koordinering af mere sofistikerede angreb, er det ideelt til simpel koordination og generel erfaringsudveksling

⁴⁰ Douglas Farah og Peter Finn, “Terrorism Inc.”, *Washington Post*, 21. november 2003, s. A33; Rohan Gunaratna, “The Post-Madrid Face of Al Qaeda”, *The Washington Quarterly*, sommer 2004, s. 98; Paul R. Pillar, “Counterterrorism after Al Qaeda”, *The Washington Quarterly*, sommer 2004, s.102; Craig S. Smith, “Europe fears threat from its converts to islam”, *International Herald Tribune*, 19. juli 2004.

for et netværk, der har mistet sine fysiske baser. Internettet er tilgængelighed, billigt, hurtigt og tilbyder fuld anonymitet.⁴¹

Det er umuligt at fastslå med sikkerhed, hvor mange muslimer, der sympatiserer med den ekstreme voldsberedte salafisme i en sådan grad, at de er villige til at begå mord inklusive selvmord i sagens tjeneste. Vores viden om dagens terrorbevægelse baseres på efterretninger eller afhøringer af tilfangetagne Al-Qaida folk – informationer, der i sagens natur er ufuldkomne eller ligefrem manipulerede. Det anslås at mellem 20.000 og 60.000 trænede i Afghanistans lejre. Men det vides også, at der rekrutteres nye krigere i for eksempel Europas fængsler, og at personer, der aldrig selv har været i Afghanistan, har været involveret i terrorangreb i de seneste år.⁴²

Uden de centrale strukturer i Afghanistan vil dette netværk, upåagtet hvor omfattende det er, næppe være i stand til at udføre sofistikerede aktioner a la 11. september. I de forløbne år har skytset da også oftest været rettet mod ”bløde” mål i lande, hvor terrorceller allerede eksisterede, og hvor de logistiske og praktiske udfordringer forbundet med et angreb derfor var overskuelige. Bevægelsens celler har formentlig færre midler til deres rådighed, er dårligere til at udvælge og teste rekrutter, opererer i et mere fjendtligt miljø og tilsyneladende derfor ofte med en kortere planlægningshorisont end det gamle Al-Qaida.

Det er imidlertid samtidig en realitet, at det er vanskeligt at sætte et decentralt netværk ud af spillet. Skønt afdækning af én celle kan føre til afsløring af andre, skal der mange slag til, før netværket vil miste evnen til at udføre angreb. Dertil kommer, at bevægelsen ifølge meningsmålinger nyder stigende folkelig sympati i den muslimske verden, og at Osama bin Laden er mere populær end nogensinde.

⁴¹ Ariana Eunjung Cha, „From a Virtual Shadow, Messages of Terror, *Washington Post*, 2. oktober 2004, s. A01; Gabriel Weiman, *www.terror.net. How Modern Terrorism Uses the Internet*, United States Institute of Peace, Special Report 116, marts 2004.

⁴² Audrey Kurth Cronin, “Al Qaeda after the Iraq Conflict”, *CRS Report for Congress*, 23. maj 2003, s. 3; Craig S. Smith, “Europe fears threat from its converts to Islam”, *International Herald Tribune*, 19. juli 2004; Michael Taarnby, *Profiling Islamic Suicide Terrorists*, A Research Report for the Danish Ministry of Justice, 27. november 2003, s. 35.

Folkelig sympati

I foråret 2004 indikerede meningsmålinger, at mellem 45 og 65 procent af befolkningen i lande som Marokko, Jordan og Pakistan havde en positiv opfattelse af Osama bin Laden.⁴³ Til sammenligning havde kun mellem tre og otte procent en positiv opfattelse af den amerikanske præsident George W. Bush, selvudråbt leder af den civiliserede verdens ”krig” mod terror.

Skønt et flertal afviste angrebene på USA den 11. september, var der endnu flere, der afviste krigen i Afghanistan – USA's svar på disse angreb - som illegitim.⁴⁴ Tilslutningen til voldelig jihad var ligeledes høj. I et land som Jordan pegede meningsmålinger for eksempel på, at helt op til 86 procent mener, at selvmordaktioner og anden vold mod vestlige civile i Irak er legitim og omkring 40 procent i for eksempel Pakistan fandt tillige, at sådan vold også var acceptabel udenfor Irak til ”forsvar af Islam”.⁴⁵

Den udbredte folkelige sympati må formodes at være af afgørende betydning nu, hvor den geografisk forankrede organisation er blevet til en bevægelse, der må operere skjult i samfund, hvis regeringer i større eller mindre udstrækning er involveret i at bekæmpe den. Skønt tabet af statslige sponsorer og geografiske baser har skadet Al-Qaida, så kan et budskab, der giver genklang i den muslimske verden og sympatisk indstillede befolkninger, på længere sigt være den afgørende faktor, der vil sikre terrorisme a la Al-Qaida en lang levetid.

Alt i alt kan vi derfor forvente, at årene fremover vil bringe flere angreb til trods for de bedste nationale og internationale anstrengelser for at komme netværket til livs. Medmindre det igen lykkes Al-Qaidas tilhængere at skabe et geografisk fristed som Afghanistan, vil de kommende års terrorisme imidlertid blive mindre logistisk sofistikeret end hvad, Al-Qaida præsterede i årene op til 11. september.

⁴³ Pew Research Center for the People & the Press, *A Year After Iraq War. Mistrust of America in Europe Ever Higher, Muslim Anger Persists*, undersøgelse udgivet 16. marts 2004.

⁴⁴ 67 procent versus 77 procent. Daniel Brumberg, *Arab Public Opinion and U.S. Foreign Policy: A Complex Encounter*, Testimony to the Congress of the United States, 8. oktober 2002, s. 3-4.

⁴⁵ Pew Research Center for the People & the Press, *A Year After Iraq War. Mistrust of America in Europe Ever Higher, Muslim Anger Persists*, undersøgelse udgivet 16. marts 2004.

Krigen i Irak har imidlertid betydet, at en del af det, der blev vundet på terrorbekæmpelsesfronten i Afghanistan, er blevet sat over styr. Vil man have et fingerpeg om, hvilke teknikker og metoder netværket vil benytte i fremtiden, er det en god ide at se nærmere på de metoder, der benyttes af oprørerne dér.

Irak og terrorbekæmpelse: At tisse i bukserne

”Vælte de egyptiske og saudiske regeringer, nedkæmpe amerikanske styrker i Irak, drive en kile mellem Europa og USA, genskabe det arabiske Kalifat, samt føre et konstant felttog mod Vesten over en bred front for at forsvare Islam”.

Således beskrev lederen af den ”Islamiske Hær”, der efter eget udsagn havde trænet i Osama bin Ladens afghanske lejre, den irakiske modstands strategiske mål til sine gidsler, de to franske journalister Georges Malbrunot og Christian Chesnot.⁴⁶

Med invasionen af Saddam Husseins Irak i marts 2003 forærede USA aspirerende og eksisterende Al-Qaida folk en ny fælles sag samt en træningslejr på størrelse med Frankrig. Det er uvist hvor mange udenlandske jihadister, der deltager i oprøret, men den oprindeligt kurdiske ortodokst religiøse gruppe Ansar-al-Islam menes alene at have kanaliseret mellem 300 og 600 frivillige fra Europa til Irak, hvor de indgår i oprøret mod koalitionsstyrkerne.⁴⁷ Eftersom træningen i Irak foregår i en situation, hvor det hele tiden er alvor, vil den sandsynligvis vise sig ganske effektiv, hvad angår planlægning, koordinering og udførsel af selvmordsbomber, fjernudløste bomber og kidnapninger.

Videofilmede halshugninger af gidsler, samt utallige bombesprængninger, har gjort jordaneren Abu-Musab al-Zarqawi til en berygtet figur. Al-Zarqawi – en af de centrale kræfter bag udenlandsk deltagelse i det irakiske oprør – svor i oktober 2004 troskabsed til Osama bin Laden.⁴⁸ Skønt dette muligvis mest af alt har været et PR trick, al-Zarqawi har benyttet for at skaffe sig selv yderligere omtale, så illustrer hans tilfælde, hvorledes Irak har givet nye terrorledere mulighed for at træde frem i rampelyset.

⁴⁶ Roger Cohen, “A French ex-hostage describes his ordeal”, *International Herald Tribune*, 10. januar 2005.

⁴⁷ Craig Whitlock, “In Europe, New Force for Recruiting Radicals”, *Washington Post*, 18. februar 2005. Se også Politiets Efterretningstjeneste, Årsberetning 2003, s. 11.

⁴⁸ Walter Pincus, ”Zarqawi is Said to Swear Allegiance to Bin Laden” *Washington Post*, 19. oktober 2004.

På kort sigt har Irak krigen nok, som hævdet af nogle af dens støtter, gjort den vestlige verden til et mere sikkert sted. Skønt der ikke findes nogen håndfaste beviser på, at Saddam Hussein ydede støtte til Al-Qaida, så har krigen og det efterfølgende oprør nemlig vist sig at virke som en magnet på aspirerende og eksisterende jihadister. Der er næppe tvivl om, at så længe situationen i Irak forbliver ustabil, vil det Al-Qaida inspirerede netværk koncentrere en stor del af sine kræfter dér frem for på angreb i vores del af verden.

Men i det øjeblik situationen stabiliseres, vil de overlevende udlændinge, der har deltaget i oprøret vende tilbage til deres oprindelseslande, inklusive Europa, nøjagtig som det var tilfældet efter det afghanske kommunistiske styres fald. Disse veteraner vil ikke kun have prestige og således kunne blive samlingspunkter i radikale miljøer. De vil også kunne forsyne aspirerende jihadister med den fornødne tekniske og logistiske ekspertise til at føre deres planer ud i livet. Og når det sker, kan man selvsagt forvente en optrapning både hvad angår antallet af angreb mod vestlige mål, samt disse angrebs omfang og destruktivitet.

Med krigen i Irak har USA og Europa således nok købt sig et pusterum, men på længere sigt vil den skærpe terrortruslen mod den Vestlige verden. At sikre, at Irak ikke udvikler sig til et nyt geografisk fristed, hvor fremtidens terrorister systematisk kan testes og udvælges, er centralt for at minimere skaden.

Hellig krig i Europa

Indtil nøjagtig to et halvt år efter 11. september var det lykkedes at afsløre og forhindre planlagte angreb mod europæiske mål. Den 11. marts 2004 gik det imidlertid galt, og Europa oplevede det blodigste terrorangreb siden bombningen i 1988 af Pan Am flight 103 over Lockerbie i Skotland. Næsten 200 mennesker blev dræbt, da adskillige bomber sprængtes på tætpackede morgentog i Spaniens hovedstad, Madrid.⁴⁹

Skønt angrebene var et chok for Europas befolkninger, kom de ikke som nogen overraskelse for kontinentets politi- og sikkerhedstjenester.

⁴⁹ Audrey Kurth Cronin, *Terrorist Attacks by Al Qaeda*, Memorandum to House Government Reform Committee, 31. marts 2004; US Department of State, *Patterns of Global Terrorism 2003*, korrigeret udgave, offentliggjort 22. juni 2004, s. 132.

Det er velkendt, at en del af den celle, der angreb USA den 11. september havde været bosiddende i Hamburg. Men det er langt fra det eneste kendte eksempel på, hvorledes Europa er påvirket af den bevægelse, Al-Qaida startede.

I år 2003 kunne britisk politi beslaglægge opskrifter på adskillige gifte og udstyr til at producere giften ricin, samt giftens råmateriale – kastorbønner i en lejlighed i det nordlige London. Fransk politi gjorde lignende fund i en lejlighed i Lyon, og retssagerne mod de tiltalte afslørede konturerne af et Al-Qaida inspireret plot mod adskillige europæiske mål. I 2003 blev en gruppe algeriere i Tyskland idømt mellem ti og tolv års fængsel for at planlægge at sprænge Strasbourgs Katedral i luften. Samme år faldt der dom i en sag mod en gruppe nordafrikanere om et planlagt angreb på en amerikansk luftbase i Belgien. En gruppe bestående af statsborgere fra forskellige mellemøstlige lande blev i slutningen af 2003 dømt for at planlægge angreb mod det Jødiske Museum og andre mål i Berlin, og i foråret 2005 faldt der dom i en sag mod en gruppe fransk-algeriere, anklaget for at planlægge bombeangreb mod den amerikanske ambassade i Paris. Endelig tilstod en britisk statsborger af nordafrikansk oprindelse – Saajid Badat - i februar 2005 sammen med den dømte ”sko-bomber” Richard Reid at have planlagt at sprænge et passagerfly i luften over Atlanten på samme dag, som Reid forsøgte at sprænge sin bombe ombord på et fly på vej fra Paris til Miami.⁵⁰

Ser man på det propagandamateriale, der blev beslaglagt i forbindelse med politirazziaer i ovennævnte sager, så er der ingen tvivl om, at den globale salafistisk-jihadistiske ideologi, Al-Qaida repræsenterer, inspirerer til vold i Europa.⁵¹

En række miljøer af ældre dato kom efter 2001 for alvor i myndighedernes søgelys – miljøer bestående af ortodokst religiøse dissidenter fra Nordafrika og den arabiske verden. Personer, der på grund af politisk forfølgelse i deres hjemlande havde været tvunget til at søge andre opholdssteder, og i Europas mere liberale klima fandt en havn, hvorfra deres regeringsfjendtlige aktiviteter kunne videreføres. Med 1990’ernes styrkelse af Al-Qaidas budskab om international

⁵⁰ “Killer jailed over poison plot”, *BBC News*, 13. april 2005; Petter Nesser, Jihad in Europe, Thesis submitted for the cand. polit. degree, Department of Political Science, University of Oslo & Norwegian Defense Research Establishment, 15. januar 2004; Craig C. Smith, “6 French-Algerians get prison for U.S. Embassy plot,” *International Herald Tribune*, 17. marts 2005; “Terror suspect admits plane plot” *BBC News*, 28. februar 2005; “Trials give terror battle insights”, *BBC News*, 13. april 2005.

⁵¹ Petter Nesser, Jihad in Europe, Thesis submitted for the cand. polit. degree, Department of Political Science, University of Oslo & Norwegian Defense Research Establishment, 15. januar 2004; Petter Nesser, *The Slaying of the Dutch Filmmaker – Religiously motivated violence or Islamist terrorism in the name of global jihad?* FFI/Rapport-2005/00376.

jihad mod den vestlige verden som det bedste middel til at vælte lokale regimer i den muslimske verden, udvidede nogle af disse grupper og personer kartoteket over deres fjender til ikke blot at omfatte siddende regeringer i deres hjemlande, men også den vestlige verden.⁵²

Disse miljøer har spillet en rolle i forbindelse med religiøs radikaliserings af rodløse individer fra Europas muslimske mindretal – rekruttering til Afghanistanens træningslejre, eller til jihad i Tjetjenien – og blev siden tilført nyt blod med tilbagekomsten af disse rekrutter efter endt ophold i Afghanistan. Processen gentager sig nu med Irak som ”træningslejr”. Og skønt antallet af rekrutter efter alt at dømme er langt mindre end antallet af personer, der modtog træning i Afghanistanens lejre, så adskiller de sig derved, at de alle drager af sted i forvisning om, at det meget vel kan koste dem livet. Det kræver et andet engagement eller, om man vil, en stærkere fanatisme at lade sig rekruttere til den irakiske modstand end til en træningslejr i det fredelige Afghanistan i slutningen af 1990’erne. Med andre ord, de, der overlever og vender hjem, vil være færre, men værre end de europæiske Afghanistanveteraner.

Konklusion

Siden den amerikanske præsident George Bush erklærede terrorismens krig i 2001, har Al-Qaida forvandlet sig fra en organisation med hovedkvarter i Afghanistan til en transnational bevægelse med sympatisører over det meste af verden. En række uafhængige celler handler nu på eget initiativ og har over de forløbne år bevist deres evne til at udføre angreb fra Madrid til Jakarta – om end angreb, der har været mindre logistisk krævende end 11. september plottet og således vidner om, at Al-Qaida har mistet noget af sin slagkraft med tabet af basen i Afghanistan.

Til gengæld er Al-Qaidas ideologi gået styrket ud af konfrontationen med USA. Bevægelsens budskab om voldelig jihad mod den vestlige verden vinder udbredt genklang blandt den muslimske verdens befolkninger. Krigen i Irak har givet aspirerende og eksisterende Al-Qaida folk en ny sag at samles om såvel som en ny træningslejr, hvor jihadister kan knytte nye bånd og næste generation af ledere træde frem i rampelyset.

⁵² Council of the European Union, Non-confidential report on the terrorism situation and trends in Europe, Doc. 14280/2/02, Bruxelles, 10. december 2002; Politiets Efterretningstjeneste, Årsberetning 2002, s. 39-40; Michael Taarnby, Profiling Islamic Suicide Terrorists, A Research Report for the Danish Ministry of Justice, 27 november 2003.

For bevægelsens medlemmer er Jihad er ikke blot et middel til forsvar af Islam og genetablering af Kalifatet. Jihad er et mål i sig selv – en aktivitet der fører til personlig renselse og kollektiv vækkelse. Drab af civile vesterlændinge opfattes som legitimt, drab af civile muslimer kan også undskyldes, hvis det ikke kan undgås i kampen mod Vesten. I bevægelsens selvforståelse er terrorisme imidlertid ikke noget negativt, men derimod et legitimt og nødvendigt svar på de uretfærdigheder, USA og den Vestlige verden beskyldes for at begå overfor verdens muslimer.

11. marts angrebene i Madrid, adskillige andre forhindrede angreb, og den pågående rekruttering af jihadister til oprøret i Irak vidner om, at Al-Qaida bevægelsen udgør en reel trussel mod Europa. Det betyder naturligvis ikke, at menneskeheden ikke står overfor andre problemer, eller at der ikke eksisterer andre risici i den moderne verden. Men netop derfor er det væsentligt, som det skal forsøges med bogen ”Mod terror: Trussel, reaktion, overreaktion?”, at få beskrevet problemet korrekt, forstå baggrunden, og sikre, at de modforanstaltninger der træffes, er effektive og uden alt for mange negative bivirkninger.

Næste working paper i denne serie vil se nærmere på, hvorfor folk bliver terrorister. For nok har europæiske sikkerhedstjenester i de forløbne år haft held til at forpurre flere angreb end Al-Qaida bevægelsen har haft held til at rette mod Europa. Men det er selvsagt menneskeligt og samfundsmæssigt at foretrække, hvis problemet kan stoppes tættere ved sit udspring – nemlig ved at gøre noget ved de forhold, der fører til radikaliserings i Europa og andre steder i verden.

DIIS's FORSVARS- OG SIKKERHEDSPOLITISKE STUDIER

Denne DIIS-publikation indgår i de Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier. Projektet, der er finansieret af Forsvarsministeriet, blev påbegyndt i 2000 og løber frem til 2009.

De Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier har fokuseret på EU's fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik, NATO og den såkaldte revolution i militære anliggender.

I en tid, hvor betingelserne for at føre sikkerhedspolitik og opnå sikkerhed forandres, finder DIIS det afgørende, at de forsvars- og sikkerhedspolitiske studier udnytter synergien mellem teoretiske overvejelser om sikkerhedens nye karakter og konkrete analyser af de nye krav til sikkerhedspolitik. Ydermere er det vigtigt at indholdet af en sådan afgørende ny dagsorden bliver formidlet til offentligheden.

Forskningsopgaver formuleres i samarbejde med Forsvars- og Udenrigsministeriet. Forskningen og konklusionerne af denne er uafhængige, og afspejler hverken de involverede ministeriers synspunkter eller en officiel DIIS-holdning til det givne spørgsmål.

Resultaterne af de Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier tager mange former – fra 'research briefs' til artikler i internationale videnskabelige tidsskrifter – for at leve op til vores mål om at foretage forskning af høj kvalitet og formidle denne til offentligheden.

Fagligt panel

Christopher Coker, Reader, London School of Economics and Political Science

Heather Grabbe, Research Director, Centre for European Reform

Lene Hansen, lektor, Københavns Universitet

Sten Rynning, lektor, Syddansk Universitet

Knud Erik Jørgensen, lektor, Aarhus Universitet

Ole Kværnø, Chef, Institut for Strategi, Forsvarsakademiet

Theo Farrell, Senior Lecturer, University of Exeter

Iver Neumann, seniorrådgiver, det norske udenrigsministerium, forskningsprofessor, NUPI

Mehdi Mozaffari, professor, Aarhus Universitet

Robert C. Nurick, Director, Carnegie Endowment for International Peace, Moscow

Mikkel Vedby Rasmussen, lektor, Københavns Universitet

Terry Terriff, Senior Lecturer and Director of the Graduate School of Political Science and International Studies, University of Birmingham

Ståle Ulriksen, vicedirektør og leder af FN-programmet, NUPI
Michael C. Williams, lecturer, University of Wales at Aberystwyth

Yderligere information

Yderligere information om De Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier kan fås på DIIS's hjemmeside (www.diis.dk), eller ved at kontakte afdelingsleder Peter Viggo Jakobsen på tlf: 32 69 87 63 eller e-mail: pvj@diis.dk.

Yderligere information om emnet for denne publikation kan fås ved at kontakte Anja Dalgaard-Nielsen direkte på tlf 32698783 eller e-mail adn@diis.dk.